

– ESSAY –

Van duale naar non-duale waarde(n)

Een tijd breekt aan waarin bankiers, economen, juristen, boekhouders en wettenmakers breder gaan zien dan de duale vergankelijkheid waarin wereldbeelden zich nu begeven.

Het gevoel dat het 'zo langer niet meer gaat' en de algemene drang naar antwoorden, gaan hierbij helpen. De steeds diepere verdeeldheid die het duale systeem ons opdringt, mag plaatsmaken voor een bewust, verbindend, non-duaal systeem.

TEKST FLORIS KLEEMANS, 1COMMUNITY

Op een of andere manier, leek het lot me op ondoordringelijke wijze bijna altijd op de eerste rang te brengen als er (ergens) een financieel-monetaire crisis was. Met veel *exposure* naar opkomende markten had ik voor mijn veertigste al zo'n 100 financieel-monetaire systeemcrises en -systeemtransities van zeer dichtbij mee mogen maken. De sociaal-economische en ecologische ravages van deze crises waren altijd indrukwekkend. Maar het recept en de remedie waren behoorlijk standaard. Wat schuld kwijtschelden, daarmee gelijktijdig wat waarde vernietigen, wat nieuwe afspraken, wetten en instituten opzetten, af en toe een nieuwe munt en het spelletje kon weer van voren af aan beginnen. De schade was bij elke crisis enorm en toch wilde men vooral weer snel 'doorgaan om het spel te kunnen blijven spelen'.

WAARDE ALS DUAAL PRINCIPE

Fundamenteel in dit spel dat ons van de ene naar de andere crisis brengt, is hoe we 'waarde' bezien, definiëren en uitwisselen. Onze huidige financiële, monetaire, juridische en boekhoudsystemen zijn fundamenteel gedefinieerd op een duale basis.

Juridisch kennen we rechten die in samenhang bestaan met plichten. Zo zijn er *claims* tegenover *liabilities*. In de boekhoudkunde hanteren we een tweezijdige balans, als onderdeel van een werkwijze die we *double-entry bookkeeping* noemen.

Ons huidige financieel-monetaire systeem gaat uit van die duale juridisch-boekhoudkundige basis. Ons geld staat op de rechterkant van de balansen van centrale en vooral commerciële banken. Dit geld kan alleen bestaan als daar tegenover op de linkerkant van de balansen iets tegenover staat. Een klein gedeelte van ons geld (doorgaans kleiner dan 5 procent) bestaat bij de gratie van economische waarde die door de centrale bank uit circulatie is gehaald. Denk daarbij aan goud, zilver of geld in andersoortige valuta. De rest bestaat vanwege schulden. De volgende voorbeelden maken dit duidelijk.

Op het moment dat ik een hypotheek aanga, ontstaat er geld aan de ene kant en een schuld aan de andere kant van mijn posities op de balans van de bank. Geld wordt dan geschapen met schuld. Het proces van geld-schuld schepping is in wezen een proces van dualiteitsschepping.

Aan de andere kant, als we schuld terugbetalen, dan vernietigen we zowel schuld als geld. Mijn rekening courant wordt minder aan de rechterkant van de balans van de bank en mijn schuld wordt minder aan de linkerkant van diezelfde balans als ik mijn schuld inlos.

Het algemene denkbeeld dat we geld zouden kunnen lenen, omdat iemand anders zijn spaarcentjes naar de bank zou brengen is systemisch incorrect. We mogen dit beeld loslaten. Geld ontstaat namelijk met het ontstaan van schuld en schuld wordt vernietigd met geldvernietiging.

Als we systemisch inzien dat debit gelijk is aan credit, dan zien we ook de volgende, sociaal-economische, dualiteit ontstaan.

Een 'debit is credit systeem' bestaat sociaal-economisch per definitie uit netto debiteuren en netto crediteuren. Tussen debiteuren en crediteuren zijn betaalstromen tegenovergesteld. Wat de één aan geld ontvangt, is de ander kwijt. De maatschappelijke indeling in debiteuren en crediteuren leidt tot tegenstellingen, niet alleen tussen individuen, maar ook tussen landen of generaties (pensioengerechtigden zijn bijvoorbeeld vanwege opgebouwde pensioenen doorgaans netto-crediteuren).

DUALE EN NIET CIRCULAIRE WAARDE

Daarnaast verschaft een 'debit is credit systeem' beschouwing ook inzichten in de niet-circulaire aard van ons huidige duale systeem. In een systeem van netto debiteuren en netto crediteuren, betalen netto debiteuren namelijk netto rente aan netto crediteuren. Er is geen tegenovergestelde geldstroom van netto crediteuren naar netto debiteuren die de rentegeldstroom compenseert. Dit betekent dat netto debiteuren systemisch aan de korte kant van het touw trekken. Deze werking introduceert een interessant inzicht. Hoewel individuele netto-debiteuren wel aan hun schuld- en renteverplichtingen kunnen voldoen, kunnen ze dat op systeemniveau niet en zal de schuldenlast van netto-debiteuren als groep, toe moeten nemen.

De enige manier voor netto-debiteuren om systemisch op korte termijn aan hun verplichtingen te kunnen blijven voldoen is door ze nieuw geld te geven (uiteraard tegenover meer schulden). Vooral het tempo waarin er meer geld moet komen om netto-debiteuren te ondersteunen is een probleem. De geldgroei zal namelijk harder moeten groeien dan de productiviteitsgroei, anders zal het de netto debiteuren niet lukken om genoeg geld te hebben om aan de schuld- en renteverplichtingen te voldoen.

We zien dit ook in de praktijk terug. Centrale Banken streven veelal een inflatie na van 2 tot 3 procent. Feitelijk betekent dit dat de geldhoeveelheid 2 tot 3 procent sneller groeit dan de productiviteitsgroei.

Wat echter vergeten wordt is dat die geldgroei aan de rechterkant van de balans van het systeem gelijktijdig ontstaat met een schuldgroei aan de linkerkant van diezelfde balans. Met andere woorden: ook onze schulden groeien sneller dan onze productiviteit.

Zo ontstaan er schuldspiralen die eens in de zoveel tijd doorgeprikt moeten worden, normaal gesproken tijdens financiële crises, met aan de linkerkant van de balans een vergeving van schuld en aan de rechterkant een vernietiging van waarde. Vergeving leidt dan fundamenteel tot dualiteitsvernietiging. In de afgelopen decennia hebben we ervoor gekozen om schulden crises 'op te lossen' door schulden met nog meer andere schulden te vervangen, waardoor de balansen van het systeem alleen maar harder gingen groeien.

FLORIS KLEEMANS:

“NAAR EEN NON-DUAAL SYSTEEM.”

Toch zal de mensheid zich eens uit de gevangenschap in deze zichzelf-versterkende dualiteit mogen bevrijden.

DUALITEIT IN RUIMTETIJD

Wat duidelijk moge zijn, is dat we geen bewust schuld hebben aan de inrichting van dit duale systeem, maar dat we die inrichting wel bewust kunnen veranderen. Het werken met schuld en rente, tweezijdige balansen, rechten en plichten, is ontstaan uit goedbedoeld pragmatisme en heeft ook zeker zijn evolutionaire nut gekend. Als een Venetiaanse koopman zijde uit China ging halen, dan was er een verschil in tijd tussen levering en betaling. De bijbehorende transacties kenden letterlijk een gebroken 'ruimtetijd', tussen levering en betaling. Het breken van de ruimtetijd resulteert in 'tijdsgeld' of rente, *present value* en *future value* en doet alle andere eerder genoemde dualiteiten ontstaan.

Hier komen we fundamenteel aan op het begrip dualiteit. Alle dualiteiten zijn namelijk met elkaar verbonden:

- metafysisch leidt een verschil in 'ruimtetijd' tussen levering en betaling,
- tot juridische posities van rechten tegenover plichten,
- accountingtechnische posities op de twee kanten van de balans,
- een financieel-monetaire afwikkeling tussen geld en schuld en
- sociaal-economisch een positionering tussen debiteuren en crediteuren

Monetair	Geld op basis van schuld	Geld als waarde op zich
Financieel	Schuldvormen	Participaties (aandenvormen)
Sociaal-economisch	Debiteuren en crediteuren	Participanten
Juridisch	Rechten op basis van plichten	Rechten op zich
Boekhoudkundig	Dubbelzijdig boekhouden	Enkelzijdig (atomair) boekhouden
Fiscaal	Waardering en heffing achteraf	Waardering en heffing 'in het nu'
Transacties (juridisch)	Interne en externe context	Alleen interne context
Transacties (tijdsafhandeling)	Waardeuitwisselingen gescheiden	Gelijktijdige waardeuitwisselingen

Pragmatisch was het wel. Door het verschaffen van krediet (en het aangaan van schuld) kon handel worden gedreven waardoor beide partijen een betere relatieve koopkracht konden verkrijgen. Bijna de gehele wereldhandel draait op basis van transacties waarin levering en betaling op verschillende momenten geschieden. Het duale systeem is niet gecreëerd om dual te zijn, het is ontstaan om handel mogelijk te maken.

Toch is het mogelijk om bewust een non-duaal systeem te maken, waarin handel kan floreren zonder dat het ons doet afdalen in verdeeldheid.

EEN VIRTUELE GOUDEN EEUW

Met de komst van het internet zijn we 'virtueel geworden'. Daarmee wordt onze wereld 'alomtegenwoordig', want de virtualiteit stelt ons (pragmatisch) in staat om gelijktijdig in Karachi, Lima en Tokyo te zijn. Dit betekent dat momenten van levering en betaling niet hoeven te verschillen en dat we geen schuld meer nodig hebben om handel met elkaar te drijven. De eigendomsoverdracht en -controle kan immers gelijktijdig gaan geschieden met de betaling.

Schilderij van Pieter Janszoon Saenredam van de Amsterdamse Wisselbank, opgericht in 1609.

Inmiddels zijn cryptocurrencies, als virtueel geld, ook alomtegenwoordig beschikbaar én dit geld is geen onderdeel van een duale balans.

Een non-duaal financieel-monetair systeem is geen illusie of dagdromerij. Sterker nog, bij benadering hebben we een dergelijk systeem al in Nederland gehad tussen 1609 en de 1770-er jaren en het bleek bijzonder succesvol. In 1602 waren aandelen uitgevonden in Nederland en veel financiering vond plaats door middel van aandelen. Met de oprichting van de Amsterdamse Wisselbank in 1609 werd geld volledig gedekt door goud en zilver. Geld bestond op zich en niet als schuld, maar was een virtualisatie of representatie van het onderliggende goud en zilver. Omdat er geen schulden en rente gekoppeld waren aan het geld, was er ook geen geld-schuld-schepping nodig om debiteuren aan hun renteverplichtingen te laten voldoen. Er was dus ook geen noemenswaardige inflatie in die periode. En zonder schuld kun je ook niet failliet gaan. Er waren geen financieel-monetaire crises in meer dan 160 jaar, ondanks het bestaan van abnormale prijsfluctuaties zoals bijvoorbeeld tijdens de tulpen crisis. Vanwege deze successen werd de Nederlandse florijn steeds meer de geprefereerde munt voor wereldhandel- en financiering. In de 1770-er jaren werden florijnen echter ook uit schulden gecreëerd. *De facto* werd het financieel-monetaire stelsel van de florijn dual. Daarmee verloor de florijn en Nederland haar bijzondere status op het wereldtoneel van handel en financiering.

Wat destijds tijdens de gouden eeuw mogelijk was, geschiedde zonder de virtualiteit die het internet ons nu brengt en de mogelijkheden die 'programmeerbare cryptocurrencies' die non-duale principes in zich kunnen borgen zeer binnenkort kunnen geven. Dat er alternatieven zijn voor onze duale manier van waarde toepassen en uitwisselen moge duidelijk zijn.

De bovenstaande tabel geeft een overzicht van een aantal relevante alternatieven.

In een volgende publicatie wordt dieper ingegaan over de vormgeving en manifestatie van een non-duaal financieel-monetair stelsel, waarin we een aantal initiatieven bespreken die dit mogelijk maken.

Want... we kunnen beter! ■